

PŘÍLOHA č. 2 - Zhodnocení projektu WHO, BCA 2012-2013 **Evaluation of early detection programme on cancer**

Tato příloha shrnuje významný projekt, který stál u zrodu metodiky zavedení populačního screeningu zhoubných nádorů ČR. Z výstupů projektu jednak těží běžící programy screeningu zhoubných nádorů a jednak připravovaná další mezinárodní spolupráce.

Shrnutí řešení projektu

Předmětem projektu „Evaluation of early detection programme on cancer“, řešeného Institutem biostatistiky a analýz Masarykovy univerzity, byla

1. příprava a publikace zpráv o hodnocení existujících programů včasného zachytu zhoubných nádorů a o výkonnosti a kvalitě českých screeningových programů,
2. příprava návrhů a doporučení vedoucích k posílení běžících programů screeningu zhoubných nádorů,
3. organizace odborného semináře o výsledcích a aktuálním stavu národních screeningových programů zhoubných nádorů.

O uvedených výsledcích podrobně pojednávají následující kapitoly a rovněž přiložená závěrečná zpráva projektu pro Kancelář WHO v ČR (v anglickém jazyce).

Pro realizaci těchto aktivit byly čerpány prostředky poskytnuté Kanceláří WHO v ČR ve výši 18 150 USD vč. DPH. Náklady projektu tvořily zejména osobní náklady, další finanční prostředky byly čerpány na tisk uvedené zprávy a organizaci odborného semináře (nájemné sálu apod.). Řešení projektu nebylo spolufinancováno MZ ČR.

Přínosy pro Ministerstvo zdravotnictví ČR a veřejné zdravotnictví v ČR:

1. V připravené zprávě byla popsána správná praxe pro organizaci a monitoring screeningových programů s ohledem na situaci v ČR.
2. Byl proveden komplexní audit údajů Národního onkologického registru ČR za účelem získání datové základny pro plánování a hodnocení screeningových programů v ČR.
3. Bylo provedeno komplexní vyhodnocení údajů registrů screeningových programů v ČR a údajů Národního referenčního centra (dat plátců zdravotní péče).
4. Získané informace umožní implementovat monitoring screeningových programů v ČR v souladu s mezinárodními standardy, což je předpokladem zvyšování kvality a bezpečnosti screeningových programů v ČR.
5. Získané podklady umožnily sestavení metodiky adresného zvaní občanů do českých programů screeningu zhoubných nádorů.
6. Připravená metodika a navazující IT manuál pro implementaci ve zdravotních pojišťovnách představovaly nezbytný podklad pro rozhodnutí o spuštění adresného zvaní ke screeningu v ČR a zároveň předpoklad pro praktickou realizaci tohoto kroku. Adresné zvaní (populační screening) představuje evropský standard v poskytování screeningu a je doporučeno Radou EU a příslušnými guidelines Evropské komise a organizace IARC.

7. Na odborném semináři, který proběhl na začátku prosince, byly pečlivě diskutovány dotazy a připomínky zástupců různých lékařských odborností k zahájení adresného zvaní. Semináře s tiskovou konferencí se zúčastnili i zástupci MZ ČR a kanceláře WHO v ČR.
8. Byl připraven soubor návrhů a doporučení k dalšímu posílení screeningu v ČR (viz kapitola 2 tohoto shrnutí).

1. Zprávy o hodnocení existujících programů včasného zachytu zhoubných nádorů a o výkonnosti a kvalitě českých screeningových programů

V rámci této aktivity byla publikována elektronická kniha s názvem *Stav screeningových programů zhoubných nádorů v České republice a metodika adresného zvaní občanů*¹. Kniha shrnuje aktuální vědecké důkazy o pozitivních zdravotních, sociálních i ekonomických aspektech programů screeningu zhoubných nádorů, podrobně prezentuje výsledky tří českých národních programů a popisuje metodiku adresného zvaní občanů k preventivním vyšetřením. Na vzniku knihy se podíleli přední čeští odborníci a zástupci lékařských profesí, které jsou do screeningu začleněny. Kniha je dostupná on-line na www.iba.muni.cz/screeningy.

Shrnutí

Občanům ČR jsou dostupné všechny mezinárodně doporučené programy screeningu zhoubných nádorů. Všichni občané od 50 let mohou využít screeningu nádorů tlustého střeva a konečníku, ženy od 45 let mohou podstoupit mamografické vyšetření pro screening nádorů prsu a všechny dospělé ženy se mohou zúčastnit screeningu nádorů děložního hrdla. Dle doporučení Rady Evropské unie by měla být screeningová vyšetření nabízena prostřednictvím organizovaných programů, s jasně definovanými postupy a zajištěnou kontrolou kvality. Proto jsou vybraná zdravotnická zařízení provádějící screening (mamografická centra, centra pro screeningovou kolonoskopii a cytologické laboratoře) průběžně kontrolována tak, aby poskytovala vyšetření ve vysoké kvalitě. Předkládaná publikace shrnuje důkazy o účinnosti organizovaného screeningu zhoubných nádorů, epidemiologii uvedených nádorových onemocnění a principy monitoringu a hodnocení organizovaného screeningu v ČR. Publikace taktéž přináší aktuální výsledky jednotlivých screeningových programů v dostupných datech. Rada Evropské unie a mezinárodní týmy odborníků dále doporučují, aby byli občané z cílových skupin na tato vyšetření pravidelně a adresně zvaní. Jen tak lze zajistit, že všichni občané, pro které je screening určen a kteří z něj tak mohou mít významný prospěch, mají stejné informace a stejnou možnost se jej zúčastnit. Proto byl Ministerstvem zdravotnictví ČR ve spolupráci se zdravotními pojišťovnami a odbornými lékařskými společnostmi připraven projekt adresného zvaní občanů ke screeningu. Publikace ve své závěrečné části představuje konkrétní metodiku implementace systému adresného zvaní a jeho monitoringu využívající podporu a spolupráci zdravotních pojišťoven ČR.

Adresné zvaní uvádějí přední čeští odborníci již dlouhou dobu jako jedinou možnou cestu ke zvýšení účasti občanů ve screeningu zhoubných nádorů (ZN) prsu, děložního hrdla a tlustého střeva a konečníku. Ta v současné době dosahuje u prvních dvou uvedených přes 50 %, u kolorektálního

¹ Ondřej Májek, Jan Daneš, Miroslav Zavoral, Vladimír Dvořák, Bohumil Seifert, Jaroslava Dušková, Miroslava Skovajsová, Štěpán Suchánek, Alena Beková, Tomáš Malík, Daniel Klimeš, Milan Blaha, Tomáš Pavlík, Jakub Gregor, Jan Mužík, Ladislav Dušek. Stav screeningových programů zhoubných nádorů v České republice a metodika adresného zvaní občanů. Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6504-8. Dostupné z WWW: <http://www.iba.muni.cz/screeningy>.

karcinomu je to však pouhá čtvrtina cílové populace. Přesto jsou tato čísla stropem, přes který se bez cíleného pozvání každého dosud nezapojeného jedince nelze dostat.

Adresné zvaní je krokem, kterým se organizovaný screening stává populačním. Všechny tři české národní screeningové programy ZN disponují komplexním diagnostickým i informačním zázemím, které je připraveno na očekávanou zvýšenou účast občanů a je schopné výsledky projektu rychle vyhodnotit. Zvaní občanů je však třeba doprovodit kvalitní informační kampaní, která je v současné době připravována a rozesílání zvacích dopisů bude doprovázet.

2. Návrhy a doporučení vedoucí k posílení běžících programů screeningů zhoubných nádorů

Aby české screeningové programy zhoubných nádorů byly dlouhodobě funkční a efektivní, je třeba podle autorů zprávy učinit následující opatření:

- Zajištění dlouhodobé udržitelnosti populačních screeningových programů založených na silných vědeckých důkazech.
- Zajištění vhodného a efektivního managementu screeningových programů umožňujících náležitou koordinaci všech nezbytných složek screeningového procesu.
- Sledování a hodnocení výkonnosti screeningových programů podle aktuálních mezinárodních standardů. Poskytovatelům péče je třeba poskytnout jasně daná kritéria a standardy pro podporu zlepšování kvality péče.
- Hledání vhodných postupů pro propojení dat z různých zdrojů (onkologické registry, screeningové registry, data plátců zdravotní péče), aby bylo možné zajistit nejvyšší možnou kvalitu screeningových vyšetření.
- Zajištění vysoké účasti cílové populace. Využití adresného zvaní ke screeningovým vyšetřením (centrálně nebo lékařem). Podpora mediálních kampaní a aktivit neziskových organizací, které se zabývají osvětou prevence rakoviny.
- Informování účastníků screeningů o přínosech a rizicích, poskytnutí všech nezbytných informací občanům ohledně jejich práv v rámci screeningových programů zhoubných nádorů.
- Zajištění náležitého a udržitelného financování managementu a monitoringu screeningových programů. Prosazení příslušné legislativy nezbytné k zajištění nejvyšší možné kvality screeningových vyšetření.
- Zajištění motivující úhrady screeningových a diagnostických vyšetření bez zbytečných omezení ve všech třech screeningových programech.
- Omezení oportunního screeningů prováděného mimo organizovaný program dle národních doporučení.
- Dosažení shody s doporučení Rady EU z 2. prosince 2003 o screeningů zhoubných nádorů a s příslušnými mezinárodními odbornými doporučeními

3. Organizace odborného semináře o výsledcích a aktuálním stavu národních screeningových programů zhoubných nádorů

Ve čtvrtek 5. prosince 2013, tedy dva dny poté, co Ministerstvo zdravotnictví ČR oficiálně oznámilo zahájení projektu adresného zvaní občanů do screeningových programů zhoubných nádorů, se v Praze sešli na odborném semináři zástupci institucí a odborností, které jsou do screeningových programů zapojeny, aby zde diskutovali krátkodobé i dlouhodobé dopady tohoto nepochybně pozitivního kroku.

Seminář nazvaný „Stav screeningových programů zhoubných nádorů v České republice a význam adresného zvaní občanů“ pořádal Institut biostatistiky a analýz Masarykovy univerzity (IBA MU) ve spolupráci s Kanceláří WHO v ČR, Iniciativou Kolorektum.cz a Kanceláří poslance Evropského parlamentu RNDr. Pavla Poce. Osobní záštitu nad seminářem převzali ministr zdravotnictví ČR MUDr. Martin Holcát, MBA, ředitelka Kanceláře WHO v ČR MUDr. Alena Šteřlová, Ph.D., MPH, a poslanec Evropského parlamentu RNDr. Pavel Poc.

Semináře se také zúčastnil poslanec Evropského parlamentu RNDr. Pavel Poc, významný protagonista prevence nádorových onemocnění v EU, který je mimo jiné iniciátorem a spoluautorem Prohlášení Evropského parlamentu ze dne 25. listopadu 2010 o boji proti rakovině tlustého střeva a konečníku v Evropské unii. Při zahájení semináře konstatoval, že zavedením adresného zvaní se Česká republika zařazuje mezi nejvyspělejší země v oblasti boje proti preventabilním zhoubným nádorům, jakou jsou např. Finsko či Slovinsko.

Metodiku adresného zvaní a systém implementace, který byl vyvinut za podpory Světové zdravotnické organizace (WHO) a Ministerstva zdravotnictví ČR, představil v úvodu semináře doc. Ladislav Dušek (IBA MU). Program zvaní bude koordinován Ministerstvem zdravotnictví ČR ve spolupráci s plátcí zdravotní péče a s odbornými lékařskými společnostmi. Své klienty (pojištěnce) budou k prevenci zvat zdravotní pojišťovny, které také uhradí veškerá potřebná vyšetření. Zvaní bude probíhat postupně v čase (po měsících), aby se rovnoměrně obsadila kapacita diagnostických center. Kontrola výsledků bude prováděna vždy po roce od odeslání zvacího dopisu – tedy opět průběžně po měsících.

Stav jednotlivých screeningových programů a význam adresného zvaní pro jejich další průběh zhodnotili jejich odborní garanti – prof. Jan Daneš (VFN v Praze), prof. Miroslav Zavoral (ÚVN Praha) a MUDr. Vladimír Dvořák (Centrum ambulantní gynekologie a primární péče, Brno); za praktické lékaře, kteří jsou nedílnou součástí prevence, promluvil doc. Bohumil Seifert (1. LF UK). Pohled plátců na problematiku prezentovaly MUDr. Hana Šustková (VZP ČR) a MUDr. Renata Knorová (ČPZP).

Podrobná reportáž z odborného semináře a fotodokumentace jsou k dispozici na webových stránkách:

<http://www.kolorektum.cz/index.php?pg=aktuality&aid=328>

<http://www.mamo.cz/index.php?pg=pro-lekare&aid=588>

<http://www.cervix.cz/index.php?pg=aktuality&aid=206>